

Sygn. akt V AGa 364/19

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 lutego 2021 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach V Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Olga Gornowicz-Owczarek (spr.)
Sędziowie:	SA Aleksandra Janas SA Dariusz Chrapoński
Protokolant:	Anna Fic-Bojdoł

po rozpoznaniu w dniu 29 stycznia 2021 r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa Syndyka Masy Upadłości (...) Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w upadłości likwidacyjnej w K.

przeciwko Zakładom (...) Spółce Akcyjnej w P.

o zapłatę

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Katowicach

z dnia 29 maja 2015 r., sygn. akt XIII GC 107/15

1. zmienia zaskarżony wyrok w ten sposób, że:

- zasądza od pozwanej na rzecz powoda kwotę 4.300.000 (cztery miliony trzysta tysięcy) złotych z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 31 grudnia 2013 r.;
- zasądza od pozwanej na rzecz powoda kwotę 7.217 (siedem tysięcy dwieście siedemnaście) złotych tytułem kosztów procesu;
- nakazuje pobrać od pozwanej na rzecz Skarbu Państwa (Sądu Okręgowego w Katowicach) kwotę 100.000 (sto tysięcy) złotych tytułem opłaty od pozwu, od uiszczenia której powód został zwolniony;

2. zasądza od pozwanej na rzecz powoda kwotę 78.750 (siedemdziesiąt osiem tysięcy siedemset pięćdziesiąt) złotych tytułem kosztów postępowania apelacyjnego i kasacyjnego;

3. nakazuje pobrać od pozwanej na rzecz Skarbu Państwa (Sądu Apelacyjnego w Katowicach) kwotę 240.000 (dwieście czterdzieści tysięcy) złotych tytułem opłat sądowych, od uiszczenia których powód był zwolniony.

SSA Aleksandra Janas	SSA Olga Gornowicz-Owczarek	SSA Dariusz Chrapoński
----------------------	-----------------------------	------------------------

Sygn. akt V AGa 364/19

UZASADNIENIE

(...) Sp. z o.o. (następnie Syndyk Masy Upadłości (...) Sp. z o.o. w upadłości) w pozwie wniesionym przeciwko Zakładom (...) S.A. domagała się zapłaty kwoty 4.300.000 zł z ustawowymi odsetkami od 31 grudnia 2013 r. W uzasadnieniu powódka wskazała, że w dniu 30.12.2013 r. pozwana zawarła z firmą (...) Sp. z o.o. umowę sprzedaży autobusu szynowego serii DH -2 32207, na mocy której nabyła ona prawo własności pojazdu. Cenę zapłaty strony ustaliły na 4.300.000 zł podlegającą zapłacie w dniu zawarcia umowy. Po dokonanej sprzedaży wymienionej ruchomości w tym samym dniu (...) Sp. z o.o. zawarła z (...) Sp. z o.o. umowę przelewu wierzytelności wynikającej z zapłaty ceny sprzedaży autobusu szynowego. W związku z nabyciem prawa własności przedmiotu umowy sprzedaży przez pozwaną od (...) sp. z o.o. pozwana zawarła ze (...) Bankiem (...) w W. umowę przewłaszczenia autobusu szynowego na bank.

Odpowiadając na pozew pozwana domagała się oddalenia powództwa w całości. Wskazała, że powódka dochodząc zapłaty pomija fakt zawartego w dniu 30.12.2013 r. porozumienia, w którym postanowiono, że (...) sp. z o.o. za zgodą (...) Bank zobowiązuje się do zbycia na rzecz (...) pojazdu DH-2 na warunkach wskazanych w ofercie, tj. za kwotę 4.300.000 zł brutto po wykonaniu naprawy. (...) Sp. z o.o. nie przedłożyła nigdy zgody (...) Banku, nie dokonała naprawy pojazdu szynowego i nie wydała go pozwanej wraz z pełną dokumentacją z powodu niedokonania jego naprawy, a później zakazu wydania pojazdu przez tymczasowego nadzorcę sądowego. W tym stanie rzeczy umowa sprzedaży pojazdu nie doszła do skutku z powodu braku wydania ruchomości.

W dalszej części uzasadnienia pozwana podniosła, że wobec nie wydania pojazdu odstąpiła ona od porozumienia z 30.12.2013 r., wystąpiła o korektę faktury nr (...) r., (...) dokonało korekty faktura korygującą (...). Jednocześnie pozwana pismem z pismem z 8.10.2014 r. uchyliła się od skutków prawnych oświadczenia woli z 30.12.2013 r. jako złożonego pod wpływem błędu, bowiem (...) przed zawarciem porozumienia złożyła wniosek o upadłość, co zostało przed pozwanym zatajone.

W dalszej części pozwana podniosła zarzut potrącenia kwoty 3.799.666,17 zł.

W odpowiedzi powódka podniosła, iż będący przedmiotem sprzedaży pojazd oznaczony był co do tożsamości, wobec czego dla skuteczności sprzedaży nie było konieczne jego wydanie. Ponadto wskazała, że skoro pozwana dokonała przewłaszczenia pojazdu na rzecz banku, to musiała wpierv nabyć skutecznie jego własność. Natomiast wystawienie faktury korygującej przez (...) nie wpływa na zasadność roszczenia powódki, bowiem z chwilą cesji wierzytelność przeszła na jej rzecz. Z kolei oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych porozumienia z 30.12.2013 r. było bezskuteczne, bo nawet jeśli po stronie pozwanej zaistniał błąd to nie miał on charakteru istotnego.

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 29 maja 2015 r. Sąd Okręgowy w Katowicach oddalił powództwo Syndyka Masy Upadłości (...) spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w upadłości likwidacyjnej w K. przeciwko Zakładom (...) Spółce Akcyjnej w P. o zapłatę oraz orzekł o kosztach procesu.

Rozstrzygnięcie oparł o następujące ustalenia faktyczne i oceny prawne:

W dnia 6 listopada 2012 r. (...) spółka z o.o. w K. zawarła z Bankiem (...) w W. umowę nr (...) o kredyt krótkoterminowy, zmienioną aneksami. (...) sp. z o.o. w K. poręczyła spłatę przez (...) kredytu zaciągniętego na podstawie wspomnianej umowy kredytowej z 6 listopada 2012 r. Pismem z 10 grudnia 2013 r. (...) zwróciła się do kredytodawcy o przedłużenie do 31 grudnia 2013 r. terminu obowiązywania umowy o kredyt krótkoterminowy. (...), jako poręczyciel, w związku z zaprzestaniem spłaty kredytu przez (...), podjęła poszukiwania rozwiązania finansowego. W dniu 13 grudnia 2013 r. (...) zwróciła się do Banku o udzielenie kredytu w celu spłaty kredytu zaciągniętego wcześniej przez (...).

W dniu 30 grudnia 2013 r. Zakłady (...) Spółka Akcyjna w P. wyraziła zainteresowanie nabyciem autobusu szynowego DH-2 32207, stanowiącego własność(...). Po negocjacjach (...), (...) i (...) zawarły trójstronne porozumienie. Na jego podstawie pozwana złożyła ofertę zakupu autobusu szynowego DH-2 32207 za cenę 4.300.000 zł brutto, (...) zobowiązała się do przeznaczenia uzyskanego kredytu na spłatę długu (...)z tytułu kredytu krótkoterminowego uzyskanego przez ten podmiot na podstawie umowy z 6 listopada 2012 r. Strony porozumienia postanowiły, że spłata kredytu, który uzyska (...), zostanie zabezpieczona między innymi przewłaszczeniem na zabezpieczenie pojazdu szynowego DH-2 32207 oraz poręczeniem do kwoty 4.300.000 zł udzielonym przez (...). Z uwagi na zawarcie umowy kredytowej przez (...) i Bank w celu spłaty długu (...) względem Banku, (...) stała się dłużnikiem (...) do kwoty wynikającej z umowy z 6 listopada 2012 r. o kredyt krótkoterminowy. (...) uznała ten dług wobec (...), zobowiązując się do jego spłaty, zgodnie z postanowieniami porozumienia. (...) za zgodą Banku zobowiązała się do zbycia na rzecz (...) pojazdu szynowego DH-2 32207 na warunkach wskazanych w ofercie złożonej przez pozwaną, to jest za cenę 4.300.000 zł brutto, po wykonaniu jego naprawy. W porozumieniu zawarte jest postanowienie, że wierzytelność o zapłatę ceny sprzedaży pojazdu szynowego DH-2 32207 przez (...) na rzecz (...) zostanie przeniesiona przez zbywcę pojazdu na rzecz (...), w celu zwolnienia (...)z długu względem (...), wynikającego z zaciągnięcia kredytu przez ten podmiot, do kwoty stanowiącej różnicę między zobowiązaniem i ceną sprzedaży pojazdu DH-2 32207. Cesja miała nastąpić w dniu sprzedaży, potwierdzonej fakturą.

Ponadto strony trójstronnego porozumienia zobowiązały się w nim do współpracy i podjęcia wszelkich czynności mających na celu spłatę kredytu (...) zaciągniętego w Banku w jak najkrótszym czasie. Strony zobowiązały się do wspólnego procedowania dla pozyskania do 30 czerwca 2014 r. środków na sfinansowanie pojazdu DH-2 32207 przez leasingodawcę na podstawie leasingu zwrotnego. Kwota 4.300.000 zł, uzyskana z leasingu, miała być przeznaczona na spłatę długu kredytowego (...) względem Banku.

(...) zobowiązała się też do ustanowienia cesji z umowy dzierżawy pojazdu DH-2 32207, zawartej na rzecz (...), na mocy której czynsz byłby płacony na rachunek bankowy wskazany przez (...) aż do całkowitej spłaty przez pozwaną ceny zakupu pojazdu.

Strony trójstronnego porozumienia postanowiły w nim, że (...) zostanie zwolniona z długu do kwoty 4.300.000 zł, odpowiadającej cenie nabycia przez (...) pojazdu DH-2 32207, pod warunkiem, że (...) przeniesie na rzecz (...) wierzytelność względem pozwanej o zapłatę ceny sprzedaży tego pojazdu. Co do pozostałej części wierzytelności oraz kosztów związanych z uzyskaniem i realizacją umowy o kredyt zaciągnięty przez (...), (...) zobowiązała się zawrzeć porozumienie dotyczące terminów spłaty długów wobec (...) oraz ustanowienia określonych zabezpieczeń – do 7 stycznia 2014 r. Gdyby któreś z postanowień trójstronnego porozumienia okazało się częściowo lub w całości nieważne, pozostałe zachowują ważność; nieważne zastąpione zostaną innymi, odpowiadającymi celowi porozumienia i intencjom stron (§ 7 ust. 3 porozumienia).

W dniu 30 grudnia 2013 r. (...) wystawiła dla (...) fakturę VAT nr (...), obejmującą cenę sprzedaży autobusu szynowego serii DH-2 32207 w kwocie 4.300.000 zł brutto; termin zapłaty określony fakturą to 30 grudnia 2013 r.

W dniu 30 grudnia 2013 r.(...) i (...) zawarły umowę przelewu wierzytelności, na mocy której (...) zbyła na rzecz (...) wierzytelność w kwocie 4.300.000 zł, objętą fakturą VAT (...) z 30 grudnia 2013 r. W § 2 ust. 2 stwierdzono, że w związku z przelaniem wierzytelności cedent, czyli (...), do wysokości przelanej wierzytelności, to jest 4.300.000 zł, zwalnia się z obowiązku zapłaty należności wynikających z przejęcia umowy kredytu cedenta, powstałego w wyniku realizacji umowy kredytowej z 6 listopada 2012 r., zgodnie z postanowieniami porozumienia z 30 grudnia 2013 r.

Umową z 30 grudnia 2013 r. (...) przeniosła na rzecz Banku własność autobusu szynowego serii DH-2 3207 w celu zabezpieczenia wierzytelności Banku wynikającej z umowy nr (...) z 30 grudnia 2013 r. o kredyt krótkoterminowy w wysokości 4.900.000 zł zawartej z (...).

Z kolei umową z 31 grudnia 2013 r. zawartą przez Bank i (...) drugi z tych podmiotów w zakresie kwoty 4.300.000 zł przystąpił solidarnie do długu (...) wobec Banku. Celem tej umowy było zabezpieczenie wierzytelności o zapłatę tej kwoty przysługującej Bankowi względem (...) na podstawie umowy nr (...) z 30 grudnia 2013 r. o kredyt krótkoterminowy w wysokości 4.900.000 zł. Ponieważ (...) nie spłacała kredytu w ustalonym terminie, Bank wszczął postępowanie egzekucyjne przeciwko (...) i (...) oraz z majątku pozwanej. Komornik wyegzekwował łącznie 703.816 zł.

W zawartym przez pozwaną z Bankiem porozumieniu tymczasowym z 15 grudnia 2014 r. w sprawie spłaty zadłużenia wynikającego z umowy kredytowej nr (...) o kredyt obrotowy krótkoterminowy pozwana zobowiązała się do zapłaty na rzecz Banku kwoty 4.300.000 zł tytułem kapitału kredytowego oraz odsetek, w 24 miesięcznych ratach obejmujących kapitał i odsetki. Strony tego porozumienia ustaliły, że po upływie czasu, na który zostało zawarte, pozostała do zapłaty kwotę przystępujący do długu zapłaci jednorazowo lub zawrze stosowne porozumienie w zakresie dalszych spłat ratalnych. Pozwana od grudnia 2014 r. wywiązuje się z zobowiązania, dokonując co miesiąc wpłat, zgodnie z ustalonym harmonogramem.

Sąd Okręgowy stwierdził, że zgromadzony materiał dowodowy nie daje podstaw do wnioskowania, na którym opiera się żądanie pozwu. Sprowadza się ono do tego, że pomiędzy (...) i pozwaną doszło do zawarcia umowy sprzedaży pojazdu szynowego, (...) nabyła własność pojazdu, następnie na skutek umowy cesji (...) nabyła wierzytelność z tytułu ceny sprzedaży pojazdu, wobec czego powodowi przysługuje dochodzone roszczenie. Treść stosunku obligacyjnego łączącego strony wynika z trójstronnego porozumienia między (...), (...) i (...) zawartego 30 grudnia 2013 r., a także z zawartych w jego rezultacie i w tym samym dniu umowy przeniesienia prawa własności pojazdu DH-2 3207 przez (...) na rzecz Banku, umowy przelewu przez (...) wierzytelności na rzecz (...), jak również z umowy z 31 grudnia 2013 r. o przystąpieniu przez pozwaną do długu (...) względem Banku oraz z podpisanego w dniu 15 grudnia 2014 r. porozumienia między pozwaną i Bankiem dotyczącego spłaty długu.

Z dokumentów i zeznań świadków, działających w chwili podpisywania wskazanych umów w charakterze organów reprezentujących strony porozumienia z 30 grudnia 2013 r. wynikało, że zgodną wolą trzech podmiotów, które je zawarły, oraz zasadniczym celem tego porozumienia było:

- zwolnienie (...) z zobowiązania wynikającego z poręczenia kredytu krótkoterminowego udzielonego (...) przez Banku w dniu 6 listopada 2012 r.,
- nabycie przez (...) własności pojazdu szynowego DH-2 32207,
- zwolnienie(...) z długu wobec Banku z tytułu kredytu udzielonego na podstawie umowy z 6 listopada 2012 r.,
- przyjęcie na siebie odpowiedzialności oraz spłata przez (...) długu (...) wobec Banku z tytułu kredytu pobranego na spłatę zadłużenia (...), w części odpowiadającej wartości nabytego pojazdu szynowego DH-2 32207, to jest do kwoty 4.300.000 zł.

Cele porozumienia zostały częściowo osiągnięte, a w części znajdują się w toku realizacji. Pozwana, realizując swoje zobowiązania wynikające z porozumienia, po pierwsze, przewłaszczyła nabyty pojazd szynowy DH-2 32207 na rzecz Banku, w którym (...) zaciągnęła kredyt, po drugie, przystąpiła do długu (...) w części obejmującej wartość przewłaszczonego pojazdu, po trzecie, zawarła z Bankiem porozumienie regulujące zasady spłaty ciężącego na niej długu. W tym świetle brak podstaw faktycznych wnioskowania, że powodowi przysługuje wierzytelność o zapłatę ceny sprzedaży pojazdu przez (...) na rzecz pozwanej, nabytej w drodze cesji wierzytelności.

Treść zawartego porozumienia trzech podmiotów oraz umów będących jego konsekwencją pozwoliło Sądowi Okręgowemu na wnioskowanie, że faktura z 30 grudnia 2013 r., którą (...)wystawiła dla pozwanej, określająca termin

zapłaty ceny sprzedaży w dacie jej wystawienia, miała wyłącznie dokumentować przejście własności pojazdu, co stanowiło w dalszej kolejności podstawę do jego przewłaszczenia na rzecz Banku w celu zabezpieczenia spłaty kredytu zaciągniętego przez (...). W żadnej mierze intencją stron nie było kreowanie przysługującego (...)roszczenia względem pozwanej, wymagalnego z dniem 30 grudnia 2013 r.

W ocenie Sądu Okręgowego, świadczą o tym bezpośrednio postanowienia porozumienia z 30 grudnia 2013 r. Sąd Okręgowy wskazał na § 4 porozumienia oraz zgodne w tym zakresie zeznania przedstawicieli wszystkich podmiotów kreujących treść porozumienia, mianowicie W. R. (reprezentującego (...)), M. D. i E. T. (reprezentujących (...)) oraz S. M. i R. K. (działających w imieniu (...)).

Sąd Okręgowy zgodził się ze stanowiskiem pozwanej, że przyjęcie odmiennej interpretacji, sugerowanej przez powoda, oznaczałoby to, że skutkiem porozumienia z 30 grudnia 2013 r. jest ewidentne naruszenie zasady ekwiwalentności świadczeń. Należałoby bowiem przyjąć, że w jego konsekwencji pozwana w zamian za nabycie własności pojazdu szynowego DH-2 32207 jest zobowiązana do zapłaty ceny jego sprzedaży na rzecz (...) oraz do spłaty zaciągniętego przez tę spółkę kredytu w wysokości stanowiącej równowartość ceny sprzedaży pojazdu, natomiast powód zyskiwałby zwolnienie z zobowiązania kredytowego oraz sumę pieniężną odpowiadającą cenie pojazdu.

W doktrynie i orzecznictwie sądowym ukształtował się pogląd, zgodnie z którym naruszają zasady współzycia społecznego umowy obligacyjne, które kształtują prawa i obowiązki stron stosunku w sposób nieodpowiadający słuszności kontraktowej. W szczególności będą to umowy sprzeciwiające się regułom uczciwości i rzetelności profesjonalnej oraz kontrakty rażąco nierównoważnie kształtujące wzajemne prawa i obowiązki. W świetle dokonanych ustaleń rozstrzygnięcie zasadności pozostałych zarzutów strony pozwanej Sąd Okręgowy uznał za bezprzedmiotowe, jako pozostające bez wpływu na wynik procesu.

Sąd Okręgowy oddalił powództwo, gdyż zgodnym zamiarem stron porozumienia z 30 grudnia 2013 r. i jego celem nie było kreowanie dochodzonego roszczenia.

Orzeczenie o kosztach procesu umotywował treścią art. 98 k.p.c. i poziomem kosztów poniesionych przez pozwaną.

W apelacji powód wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku przez uwzględnienie powództwa i zasądzenie kosztów postępowania za obie instancje, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego.

Zarzucił naruszenie przepisów postępowania przez poczynienie błędnego ustalenia, że faktura VAT nr (...) z 30 grudnia 2013 r. miała jedynie dokumentować fakt przejścia prawa własności pojazdu szynowego.

Ponadto zarzucił naruszenie prawa materialnego przez nierozpoznanie istoty sprawy i art. 65 § 2 k.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie.

Pozwana wniosła o oddalenie apelacji.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z 16 grudnia 2015 r. oddalił apelację.

Motywuując rozstrzygnięcie podkreślił to, że oświadczeniem zawartym w piśmie z 23 kwietnia 2014 r. pozwana odstąpiła od umowy sprzedaży pojazdu szynowego z uwagi na to, że (...)nie wydała jej przedmiotu umowy sprzedaży. Wprawdzie w styczniu 2015 r. pojazd szynowy został pozwanej wydany, ale było to wynikiem innej umowy niż ta, której dotyczy umowa przelewu wierzytelności. Nie ma znaczenia dla tej oceny wcześniejsze przewłaszczenie pojazdu szynowego na rzecz Banku.

Sąd Najwyższy wyrokiem z 18 stycznia 2017 r., wydanym na skutek skargi kasacyjnej powoda od wskazanego wyroku Sądu Apelacyjnego, uchylił ten wyrok i przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Motywuując rozstrzygnięcie, Sąd Najwyższy podkreślił, że umowa sprzedaży, której przedmiotem są rzeczy oznaczone co do tożsamości, ma charakter umowy konsensualnej, a objęte jej treścią zobowiązania stron dochodzą do skutku solo consensu. Ważność umowy zależy więc wyłącznie od zgodnych oświadczeń woli stron, w ramach, których sprzedawca zobowiązuje się do przeniesienia własności rzeczy (prawa) na nabywcę i wydania rzeczy, a kupujący do odebrania rzeczy i zapłaty ceny, natomiast wydanie rzeczy i zapłata ceny są zdarzeniami będącymi wyłącznie przejawami wykonania umowy. Z podstawy faktycznej zaskarżonego orzeczenia wynika, iż przedmiotem umowy sprzedaży był pojazd szynowy, który niezwłocznie po nabyciu został przez pozwaną przewłaszczony na rzecz Banku. Wprawdzie pojazd w dacie zawarcia porozumienia i umowy przewłaszczenia z 30 grudnia 2013 r., nie został pozwanej wydany, ale nie stało to na przeszkodzie przeniesieniu na pozwaną, a następnie kolejnego nabywcę (Bank) prawa własności, skoro umowy dotyczyły rzeczy oznaczonej, co do tożsamości (art. 155 § 1 k.c.).

Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że z oświadczenia pozwanej z 23 kwietnia 2014 r. kierowanego do (...) wynika, że wobec niewydania pojazdu szynowego odstępuje od porozumienia z 30 grudnia 2013 r., a nie od umowy sprzedaży pojazdu. Ponieważ istotą udziału pozwanej w trójstronnym porozumieniu był zakup pojazdu szynowego, trudno zaakceptować pogląd, że zamiarem pozwanej było wyłącznie odstąpienie od zakupu pojazdu, przy utrzymaniu pozostałych postanowień umowy. Porozumienie zostało zawarte między (...), (...) i (...) oraz zawierało szereg postanowień regulujących współpracę stron, której jednym z elementów było nabycie pojazdu szynowego przez pozwaną. Zawiera ono szereg wzajemnie powiązanych uprawnień i obowiązków (...), (...)i (...), a zbycie pojazdu na rzecz pozwanej było tylko jednym z elementów trójstronnego porozumienia, wpływającym jednak w sposób zasadniczy na możliwość realizacji pozostałych, wzajemnie powiązanych postanowień umowy. W tym stanie rzeczy przyjęcie przez Sąd Apelacyjny jakoby oświadczenie z 23 kwietnia 2014 r. o odstąpieniu od umowy dotyczyło i wywoływało skutki jedynie w zakresie umowy sprzedaży pojazdu szynowego jest sprzeczne z treścią tego oświadczenia, które jednoznacznie odnosi się do porozumienia z 30 grudnia 2013 r. Odstąpienie od trójstronnego porozumienia, bez skierowania wezwań do wykonania umowy, a następnie oświadczenia od odstąpieniu od umowy do (...), która nie tylko była jedną ze stron porozumienia trójstronnego, ale dodatkowo podmiotem, na rzecz którego (...) dokonała cesji wierzytelności z tytułu umowy sprzedaży. Ponadto oświadczenie o odstąpieniu od umowy, jako oświadczenie kształtujące, co do zasady nie może być cofnięte, chyba, że druga strona wyraziłaby na to zgodę. Sąd Apelacyjny przyjął, że ostateczne wydanie pozwanej pojazdu szynowego nie ma znaczenia dla skuteczności odstąpienia od umowy, skoro było to wynikiem innej umowy sprzedaży niż ta, której dotyczyła umowa przelewu wierzytelności. Sąd Apelacyjny nie poczynił jednak żadnych ustaleń, z których możnaby wywieść, że doszło do zawarcia kolejnej umowy sprzedaży, a nie do cofnięcia oświadczenia o odstąpieniu od umowy, za zgodą strony, do której było kierowane lub do uznania go za nieskuteczne, skoro przystąpiono do realizacji uprzednio zawartego porozumienia. Nie było zatem podstaw do przyjęcia, że doszło do skutecznego odstąpienia od porozumienia z 30 grudnia 2013 r., którego elementem było zbycie na rzecz pozwanej pojazdu szynowego.

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy powód podtrzymał wnioski apelacji, z tym że z uwagi na zmianę stanu prawnego od 1 stycznia 2016 r. zażądał zasądzenia odsetek ustawowych za opóźnienie, a także wniósł o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

Pozwana ponownie wniosła o oddalenie apelacji oraz zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego i kasacyjnego.

Wyrokiem z dnia 31 stycznia 2018 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację i orzekł o kosztach procesu.

Sąd Apelacyjny przyjął okoliczności faktyczne poczynione przez Sąd Okręgowy za własne. Z nieskuteczny uznał zarzut błędnego ustalenia dotyczący przyczyn wystawienia faktury VAT nr (...), gdyż uznał go za bez znaczenia sprawy, ponieważ faktura jako dokument księgowy nie jest źródłem obowiązków cywilnoprawnych.

Stwierdził, iż bezsporne jest między stronami, że pozwana nadal spłaca kredyt, który (...) zaciągnęła w Banku w celu spłaty długu kredytowego ciążącego na (...), odpowiadając za jego spłatę jako poręczyciel. Łącznie z tego tytułu zapłaciła już 2.193.472,62 zł, z czego 1.550.000 zł to kapitał, zaś reszta to odsetki.

Sąd Apelacyjny analizował zeznania świadków. Świadek M. D. (ówczesny prezes zarządu (...)) zeznał, że nie chodziło o to, by pozwana płaciła jednorazowo, lecz o przeznaczenie środków ze sprzedaży pojazdu na spłatę kredytu zaciągniętego przez (...), a w tym celu o doprowadzenie do solidarnej odpowiedzialności pozwanej za dług (...). Z kolei świadek E. T. (wówczas członek zarządu (...)) zeznała, że w porozumieniu chodziło o przystąpienie pozwanej do długu z tytułu kredytu zaciąganego przez (...) na spłatę poręczonego kredytu obciążającego (...). Miało to gwarantować spłatę kredytu zaciągniętego przez (...) na spłatę długu kredytowego obciążającego (...). Po nabyciu pojazdu i pozyskaniu ze źródeł leasingowych środków na sfinansowanie nabycia pozwana miała spłacić kredyt zaciągnięty przez (...), wpłacając środki pieniężne do Banku. Zeznała też, że gdyby pozwana miała pieniądze na jednorazową zapłatę ceny, nie byłoby potrzebne przystąpienie do długu, które miało zapewnić środki na spłatę długu kredytowego. Zachodziła potrzeba zaciągnięcia kredytu na spłatę długu (...), a dług z tego tytułu, obciążający (...) względem Banku, mógł być spłacony dopiero w efekcie trójstronnego porozumienia i przystąpienia pozwanej do długu. Zeznała też, że w porozumieniu szło o to, żeby kredyt zaciągnięty przez (...) spłacała pozwana w zamian za wydanie pojazdu szynowego. Również świadek W. R. (ówczesny prezes zarządu (...)) zeznał, że sprzedaż pociągu służyła pozyskaniu środków na spłatę kredytu i przy zawieraniu porozumienia nie było mowy o jednorazowej zapłacie ceny przez pozwaną. Zatem nie tylko świadek S. M. (ówczesny prezes zarządu pozwanej) zeznał, że pozwana miała spłacić kredyt zaciągnięty przez (...) w celu spłaty kredytu zaciągniętego przez (...), ale tylko w zakresie odpowiadającym wartości pojazdu szynowego, który pozwana chciała nabyć od (...), to jest 4.300.000 zł. (...) miała dokonywać zapłaty na rzecz Banku, który chciał mieć pewność pozyskania środków pieniężnych. Data sprzedaży została zawarta w fakturze VAT nr (...) z 30 grudnia 2013 r., żeby (...) miało podstawę do ujęcia w swych księgach wyzbycia się własności. R. K., przesłuchany za stroną pozwaną obecny członek zarządu (...), zeznał, że przyczyną zawarcia umowy cesji wierzytelności z tytułu ceny sprzedaży pomiędzy (...)i (...) było to, że kredyt był zaciągany przez (...), a nabycie pojazdu następowało od (...). Musiał więc powstać dokument, z którego wynikałaby podstawa do odpowiedzialności pozwanej za dług (...). Przyczyną zawarcia porozumienia i w jego efekcie kolejnych umów była spłata kredytu, a nie zapłata ceny na rzecz (...). Chodziło o wykorzystanie pojazdu szynowego do pozyskania środków na spłatę kredytu zaciągniętego przez (...).

W wyniku Sąd Apelacyjny uznał, że przyczyną uczestniczenia przez (...) w porozumieniu był zamiar nabycia pojazdu szynowego mimo braku środków na jego nabycie. Chodziło zatem o takie ułożenie stosunków prawnych pomiędzy (...), (...) i (...), by pozwana nabyła pojazd oraz, żeby został zapłacony dług obciążający (...) (kredytobiorcę) i (...) (poręczyciela) względem Banku. Środki finansowe odpowiadające cenie sprzedaży pojazdu szynowego na rzecz (...) miały być przeznaczone na zaspokojenie wierzytelności Banku względem (...) z tytułu kredytu, który ten podmiot zaciągał w celu spłaty długu (...), a nie wypłacone (...) jako cena sprzedaży. By pozyskać zezwolenie Banku na przeniesienie przez (...) własności pojazdu, Bank oczekiwał zabezpieczenia przysługującej mu wierzytelności.

Powód podniósł, że w porozumieniu z 30 grudnia 2013 r. mowa jest o poręczeniu przez pozwaną długu (...) względem Banku z tytułu kredytu zaciąganego w celu pozyskania przez (...) środków na spłatę długu kredytowego (...) wobec Banku, poręczonego przez (...) (§ 2 ust. 2 porozumienia), które mogło doprowadzić do nabycia przez pozwaną spłaconej wierzytelności (art. 518 § 1 pkt 1 k.c.), zaś pozwana kumulatywnie przystąpiła do długu (...) względem Banku z tytułu umowy kredytu z 30 grudnia 2013 r. Nie sposób tylko z tego wywieść, że doszło do zmiany porozumienia, które w tym zakresie co najwyżej byłoby wadliwie wykonane, o ile przewidywałoby jedynie poręczenie, jak literalnie to w nim sformułowano, z tym że wówczas przystąpienie do długu i tak następowałoby w celu zabezpieczenia spłaty tego samego długu (...) względem Banku i w takim rozmiarze, jaki wynika z porozumienia (4.300.000 zł). O tyle nie ma to znaczenia dla rozstrzygnięcia, że nie sposób przyjąć, że z tego sposobu wykonania porozumienia wynikać ma obowiązek zapłaty przez pozwaną dochodzonej wierzytelności. Właśnie taki obowiązek musiałby być objęty zgodnym zamiarem stron porozumienia i jego celem, a to nie wynika z materiału dowodowego. Odmiennie stanowisko powoda zasadza się na tym, że w porozumieniu brak postanowienia o zwolnieniu (...) z długu wobec (...)i na wywodzie o nieskuteczności tego rodzaju postanowienia, gdyby było zawarte w porozumieniu.

Powyższe podsumowano w ten sposób, że osoby, które reprezentowały strony w czasie zawierania porozumienia trójstronnego spólnie zeznały na temat zgodnego zamiaru podmiotów, które reprezentowały ((...), (...), (...)), a także o celu tego porozumienia. Właśnie ich zeznania pozwoliły Sądowi Okręgowemu dokonać wykładni porozumienia w

sposób określony w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, to jest zgodnie z jego celem i zgodnym zamiarem jego stron (art. 65 § 2 k.c.).

Sąd Apelacyjny wskazał, że skarżący odwołuje się do tekstu porozumienia, które traktuje nie jak przejaw zgodnego zamiaru trzech podmiotów i wyraz celu jego zawarcia, lecz jakby było zbiorem autonomicznych dwustronnych porozumień, których suma dopiero składałaby się na porozumienie. Tymczasem idzie o porozumienie trójstronne, przewidujące nie tylko to, co w nim wprost odnotowano, ale też późniejsze dwustronne umowy konieczne do jego wykonania. Dlatego nie sposób zgodzić się z wykładnią porozumienia prezentowaną przez powoda, który – wbrew art. 65 § 2 k.c. – bardziej odwołuje się do jego dosłownego brzmienia niż zgodnego zamiaru stron porozumienia i celu tej umowy.

W wyniku rozpoznania skargi kasacyjnej strony powodowej Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 12 września 2019 r. uchylił wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 31 stycznia 2018 r. i sprawę przekazał do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy wskazał, iż w świetle materiału procesowego zgromadzonego w sprawie (...)nie jest poręczycielem długu (...) wobec banku z tytułu kredytu, lecz drugim dłużnikiem Banku z tytułu tego kredytu. Wynika to z zawartej w dniu 31 grudnia 2013 r. między (...), Bankiem i (...) umowy przyłączenia do długu. Umowa przystąpienia do długu z dnia 31 grudnia 2013 r. została zawarta z udziałem (...), co oznacza, iż (...) wyraziła na to zgodę. Wobec tego (...) nie może zarzucać z tego tytułu pozwanej niewykonania w tym zakresie przez nią porozumienia z dnia 30 grudnia 2013 r.

Sąd Najwyższy podzielił zarzut o naruszeniu przez Sąd Apelacyjny art. 65 k.c. w zakresie porozumienia z dnia 30 grudnia 2013 r. uznając, iż Sąd Apelacyjny przyjął taką wykładnię porozumienia, za którą nie przemawia treść zawartych w nim postanowień i w ten sposób, opierając się nadmiernie na zeznaniach świadków, nadał im sens odmienny od tego, który należy z nich wywieść. Treść § 3 ust. 1 i 3 oraz § 5 ust. 1 porozumienia z dnia 30 grudnia 2013 r. wyraźnie wskazuje na to, że z tytułu sprzedaży autobusu szynowego - zgodnie zresztą z istotą umowy sprzedaży - miała wynikać wierzytelność (...) wobec (...)o zapłatę ceny. Wierzytelność ta miała zostać przeniesiona w drodze cesji przez (...) na rzecz (...) celem zwolnienia się (...) z długu wobec (...) z tytułu przejęcia kredytu (...) w Banku przez (...). Cesja taka została dokonana umową z dnia 30 grudnia 2013 r. Nie ma żadnych podstaw do kwestionowania jej skuteczności.

Jednocześnie wyjaśnił Sąd Najwyższy, że w § 4 porozumienia z dnia 30 grudnia 2013 r., dotyczącym współpracy (...) i (...), nie ma mowy o tym, aby zapłata ceny sprzedaży przez (...)miała nastąpić przez spłatę długu (...) w Banku. Postanowienie § 4 ust. 4 porozumienia z dnia 30 grudnia 2013 r. stanowi, że (...)miała doprowadzić do tego, że skutek „cesji z umowy dzierżawy” autobusu szynowego czynsz dzierżawny miał być płacony na konto wskazane przez (...)aż do momentu całkowitej spłaty zobowiązań (...)z tytułu zakupu pojazdu DH-2”. Wynika z tego, że (...)miała spłacać w ten sposób cenę sprzedaży, a źródłem finansowania tej spłaty miały być środki uzyskane z leasingu autobusu szynowego. W świetle treści całego § 4 porozumienia z dnia 30 grudnia 2013 r. nie można podważyć założenia, że (...)miała zapłacić cenę sprzedaży. Brak zarazem podstaw do twierdzenia, że zapłata miała nastąpić przez spłatę długu (...) wobec Banku. Nie ma również podstaw do stwierdzenia, że (...)zwolniła się z zobowiązania zapłaty ceny przez zobowiązanie do spłaty długu (...) wobec Banku, ponieważ takiego zobowiązania w porozumieniu z dnia 30 grudnia 2013 r. nie zaciągnęła.

To doprowadziło do konkluzji, iż (...), spłacając dług z tytułu kredytu (...) uzyskanego od Banku, działa nie jak poręczyciel, lecz jako dłużnik solidarny (...) wobec Banku. Nie ma w takiej sytuacji zastosowania do (...)art. 518 § 1 pkt 1) k.c., regulujący wstąpienie w prawa zaspokojonego wierzyciela, lecz art. 376 § 1 k.c. dotyczący wypadku, w którym jeden z dłużników solidarnych spełnił świadczenie. (...) przysługuje wierzytelność wobec (...)z tytułu zapłaty ceny. (...)spłacając dług (...) wobec Banku spłaca także własny dług, wobec czego z tego tytułu ma roszczenie regresowe wobec (...) na zasadach wynikających z art. 376 § 1 k.c. Właściwa jest taka wykładnia § 4 porozumienia z dnia 30 grudnia 2013 r., z której wynika, że w stosunku między (...) a (...)koszt spłaty długu (...) powinna w całości ponosić (...). Wynika to z tego, że w myśl § 2 ust. 2 lit. b) porozumienia z dnia 30 grudnia 2013 r. Zmiana przez (...) i (...)sposobu, w jaki zrealizowano § 2 ust. 2 lit. b) porozumienia z dnia 30 grudnia 2013 r., nie powinna być odczytywana jako odstępianie od reguły, że koszt spłaty długu (...) wobec Banku powinna w całości ponosić (...). Roszczeniu powoda o

zapłatę kwoty ceny sprzedaży (...) może wobec tego przeciwstawić roszczenie o zwrot kwoty, którą zapłaciła spłacając dług (...) wobec Banku, do którego przystąpiła, przy uwzględnieniu faktu, że w stosunku do (...) ogłoszono upadłość.

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy w postępowaniu apelacyjnym pismem z dnia 18 stycznia 2021 r. pozwana poinformowała, iż podtrzymuje zgłoszony w odpowiedzi na pozew zarzut potrącenia. Podtrzymała twierdzenie, że pozwana spłacając kredyt (...) spłacała jednocześnie cenę sprzedaży pojazdu szynowego. Na wypadek jednak przyjęcia odmiennej tezy, pozwana powołała się na przysługujące jej wobec powoda roszczenie regresowe (art. 376 k.c.) z tytułu spłaconego kredytu bankowego w wysokości 5.225.056,15 zł i złożone w dniu 7 stycznia 2021 r. oświadczenie o potrąceniu z wierzytelnością dochodzoną pozewem w wysokości 4.300.000 zł należności głównej wraz z odsetkami w wysokości 1.844.775,17 zł. Pozwana opisała sposób spłaty kredytu (...) Sp. z o.o. i dokonała wyliczenia należności przysługującej powodowi (k. 1062-1063). Oświadczenie o potrąceniu zostało złożone powodowemu Syndykowi pismem z dnia 23 grudnia 2020 r., które dotarło do adresata w dniu 7 stycznia 2021 r. uznając, iż potrącenie takie jest możliwe w trybie art. 498 i n. k.c. Jedynie z ostrożności pozwana powołała się również na zgłoszenie wierzytelności wraz z oświadczeniem o potrąceniu do postępowania upadłościowego (...) Sp. z o.o. Dokumentów dołączonych do pisma procesowego z dnia 18 stycznia 2021 r. strona powodowa nie kwestionowała, jedynie nie miała wiedzy, czy wpłynęło zgłoszenie wierzytelności w postępowaniu upadłościowym, o jakim mowa w piśmie. Stąd zbędne było przeprowadzanie dowodu z tych dokumentów, skoro okoliczności były bezsporne.

W odpowiedzi strona powodowa uznała, że oświadczenie o potrąceniu złożone Syndykowi było nieskuteczne ze względu na treść art. 93 prawa upadłościowego i naprawczego (w brzmieniu obowiązującym do 31 grudnia 2015 r.).

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja powoda odniosła zamierzony skutek.

Sąd Apelacyjny podziela ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Okręgowy i przyjmuje je za własne. Zarzut o błędzie w czynionych ustaleniach faktycznych, w rzeczywistości odpowiadający naruszeniu przez Sąd pierwszej instancji art. 233 § 1 k.p.c., sprowadzał się w apelacji powódki do zakwestionowania wniosku o braku powstania roszczenia (...) o zapłatę ceny za sprzedaż autobusu szynowego. Kwestia ta jednak mieści się w problemie wykładni oświadczeń woli podmiotów biorących udział w całym przedsięwzięciu, w którym wystawienie faktury nr (...) było tylko jednym z elementów, a zatem wchodzi w zakres stosowania prawa materialnego – art. 65 k.c.

Wedle art. 398²⁰ k.p.c. sąd, któremu sprawa została przekazana, związany jest wykładnią prawa dokonaną w tej sprawie przez Sąd Najwyższy. Sąd Najwyższy uznał zarzut powoda o wadliwym zastosowaniu art. 65 k.c. i dokonując wykładni oświadczeń woli w ramach ustalonych okoliczności faktycznych stwierdził, iż z porozumienia z dnia 30 grudnia 2013 r. wynika, że:

- pozwana nie jest poręczycielem długu (...) wobec banku z tytułu kredytu, lecz drugim dłużnikiem banku z tytułu tego kredytu,
- powodowi przysługuje wobec pozwanej wierzytelność z tytułu umowy sprzedaży o zapłatę ceny,
- porozumienie nie przewidywało możliwości zapłaty ceny przez spłatę długu (...),
- do rozliczenia pozwanego jako dłużnika solidarnego z tytułu kredytu nie znajduje zastosowania art. 518 § 1 pkt 1) k.c., ale art. 376 § 1 k.c.,
- pozwanej przysługuje roszczenie regresowe, a koszt spłaty długu w całości powinna ponieść (...),
- roszczeniu powoda o zapłatę kwoty ceny sprzedaży pozwana może przeciwstawić roszczenie o zwrot kwoty, którą zapłaciła spłacając dług (...) wobec Banku, do którego przystąpiła,

- przy ocenie skuteczności takiego przeciwstawienia należy wziąć pod uwagę fakt, iż wobec (...) ogłoszono upadłość likwidacyjną.

Sąd Najwyższy wskazał również, że fakt, iż pozwana przystąpiła do długu (...) wobec Banku, a nie udzieliła za ten dług poręczenia, jak przewidywało to porozumienie z dnia 30 grudnia 2013 r. należy ocenić w kategorii materialnoprawnego zachowania pozwanej, i podkreślił, że umowa przystąpienia do długu z dnia 31 grudnia 2013 r. została zawarta z udziałem (...), co oznacza, że (...) wyraziła na to zgodę. Wobec tego powód nie może zarzucać pozwanej z tego tytułu niewykonania umowy (porozumienia z dnia 30 grudnia 2013r.).

Po wydaniu wyroku przez Sąd Najwyższy pozwana złożyła oświadczenie o potrąceniu wobec powodowego Syndyka (art. 498 i n. k.c.), a jednocześnie zgłosiła wierzytelności do masy upadłości wraz z oświadczeniem o potrąceniu (art. 93 prawa upadłościowego i naprawczego). Strona powodowa negowała możliwość złożenia skutecznego oświadczenia o potrąceniu Syndykowi uznając je ominięcie art. 93 prawa upadłościowego i naprawczego.

Sąd Apelacyjny stanął na stanowisku, iż w okolicznościach sprawy pozwanej przysługiwało uprawnienie do złożenia skutecznego oświadczenia o potrąceniu na podstawie art. 498 i n. k.c.

Zgodnie z art. 93 ustawy potrącenie wierzytelności upadłego z wierzytelnością wierzyciela jest dopuszczalne, jeżeli obie wierzytelności istniały w dniu ogłoszenia upadłości, chociażby termin wymagalności jednej z nich jeszcze nie nastąpił. Do potrącenia przedstawia się całkowitą sumę wierzytelności upadłego, a wierzytelność wierzyciela tylko w wysokości wierzytelności głównej wraz z odsetkami naliczonymi do dnia ogłoszenia upadłości.

Sąd Apelacyjny w pełni podziela rozważania prawne wyrażone przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 30 kwietnia 2019 r. (sygn. akt I CSK 245/18), wielokrotnie już wyrażane w poprzednim orzecznictwie. Powtórzyć więc należy, iż cytowany przepis wprowadza dodatkowe - w stosunku do art. 498-505 k.c. - przesłanki warunkujące złożenia oświadczenia o potrąceniu, modyfikujące kodeksowe potrącenie. Ogólnie można powiedzieć, że przepisy art. 93-96 prawa upadłościowego i naprawczego stosuje się wyłącznie do potrącenia między wierzytelnością w stosunku do upadłego i taką wierzytelnością upadłego, która należy do masy upadłości. Jeżeli natomiast potrącenie następuje między wierzytelnością wierzyciela a taką wierzytelnością upadłego, która nie należy do masy upadłości, odbywa się ono na ogólnych zasadach, tj. art. 498-505 k.c. (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 grudnia 1994 r., sygn. akt I CRN 149/94). Ponieważ zgodnie z art. 189 ustawy wierzycielem w rozumieniu przepisów tej ustawy jest każdy uprawniony do zaspokojenia z masy upadłości, choćby wierzytelność nie wymagała zgłoszenia, tak też należy rozumieć to pojęcie w art. 93 ustawy.

Możliwe są następujące kombinacje (warianty) wierzytelności podlegających potrąceniu: upadłego (należące do masy) i wierzyciela (podlegające zaspokojeniu z masy upadłości), z uwagi na moment ich powstania:

1) obie wierzytelności powstały przed ogłoszeniem upadłości, a więc stan potrącalności istnieje w dniu ogłoszenia upadłości - w takiej sytuacji ma zastosowanie art. 93 ustawy;

2) obie wierzytelności powstały po ogłoszeniu upadłości, a więc stan potrącalności powstaje po ogłoszeniu upadłości - w takiej sytuacji nie mają zastosowania art. 93 i n. ustawy, a potrącenie odbywa się na zasadach ogólnych (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 lutego 1997 r., sygn. akt I CKN 3/97);

3) wierzytelność wierzyciela powstała przed ogłoszeniem upadłości, a wierzytelność masy powstała po ogłoszeniu upadłości, a więc stan potrącalności powstał po ogłoszeniu upadłości - w takiej sytuacji ma zastosowanie art. 95 ustawy, zgodnie z którym potrącenie nie jest dopuszczalne;

4) wierzytelność wierzyciela powstała po ogłoszeniu upadłości, a wierzytelność upadłego przed ogłoszeniem upadłości, a więc stan potrącalności powstaje po ogłoszeniu upadłości - w takiej sytuacji nie mają zastosowania art. 93 i n. ustawy, a potrącenie odbywa się na zasadach ogólnych (kodeksowych).

Słusznie zatem uznana pozwana, iż w tym przypadku mamy do czynienia z sytuacją opisaną w pkt 4. Wierzytelność upadłego z tytułu zapłaty ceny powstała przed ogłoszeniem upadłości. W dniu 30 grudnia 2013 r. doszło do sprzedaży autobusu szynowego i tego samego dnia powstała wymagalność zapłaty ceny. Upadłość (...) ogłoszono w dniu 18 grudnia 2014 r. (k. 162). Wierzytelność pozwanej powstała już po ogłoszeniu upadłości. Skoro bowiem wierzytelność pozwanej opiera się o art. 376 k.c. (tzw. roszczenie regresowe) to chwilą powstania wierzytelności pozwanej mogło powstać dopiero z momentem spełnienia świadczenia wobec Banku, choćby tylko w części. Pierwsza wpłata dokonana przez pozwaną na rzecz Banku miała miejsce w dniu 18 grudnia 2014 r., czyli dokładnie w dniu, kiedy wydano postanowienie o ogłoszeniu upadłości likwidacyjnej (...). Zgodnie z art. 52 prawa upadłościowego i naprawczego data wydania postanowienia o ogłoszeniu upadłości jest datą upadłości. Następne wpłaty dokonywane były już również w toku postępowania upadłościowego i datą każdej z tych wpłat powstawała wierzytelność pozwanej wobec (...) o zwrot spełnionego świadczenia w części (art. 376 § 1 k.c.).

Przewidziane w art. 499 k.c. oświadczenie o potrąceniu ma charakter konstytutywny, bez niego - mimo spełnienia ustawowych przesłanek potrącenia (art. 498 § 1 k.c.) - nie dojdzie bowiem do wzajemnego umorzenia wierzytelności. Oświadczenie to staje się skuteczne dopiero z chwilą, gdy doszło do wierzyciela wzajemnego w taki sposób, że mógł się on zapoznać z jego treścią (art. 61 k.c.).

Oświadczenie o potrąceniu z dnia 23 grudnia 2020 r. zostało złożone przez upoważnionego do tego pełnomocnika pozwanej (k. 1043). Dotarło również do adresata – Syndyka w dniu 7 stycznia 2021 r.

Jednak wierzytelność, która została przedstawiona do potrącenia nie miała cechy wymagalności. Przepis art. 455 k.c. stanowi, że jeśli termin spełnienia świadczenia nie wynika z treści ani z właściwości zobowiązania, to zobowiązanie ma charakter bezterminowy, a o jego przekształceniu w zobowiązanie terminowe decyduje wierzyciel, wzywając dłużnika do spełnienia świadczenia w określonym rozmiarze. Żądanie zwrotu od współdłużnika solidarnego spełnionego świadczenia ma właśnie taki bezterminowy charakter. Pozwana jednak nigdy nie wzywała powoda do spełnienia świadczenia, a tym samym nie powstała jego wymagalność.

Żeby możliwe było złożenie skutecznie oświadczenia o potrąceniu to wierzytelności muszą spełniać określone wymogi wskazane w art. 498 § 1 k.c. (wzajemność, jednorodność, wymagalność oraz zaskarżalność). Doręczenie wezwania do zapłaty nie jest wprawdzie warunkiem bezpośrednio samego złożenia oświadczenia o potrąceniu, ale w pewnych wypadkach jest niezbędnym warunkiem wymagalności wierzytelności, która z kolei jest przesłanką dopuszczalności potrącenia. Dopiero gdy wierzytelność przedstawiana do potrącenia jest wymagalna oświadczenie o potrąceniu wywoła skutek w postaci umorzenia wierzytelności. Nie wywołuje żadnego skutku złożenie oświadczenia o potrąceniu niewymagalnej wierzytelności. Oznacza to, że potrącający powinien złożyć oświadczenie po ziszczeniu się tej przesłanki, a jeśli nie dokonał tego we wcześniejszym czasie musi złożyć ponowne oświadczenie. Wskazane połączenie w tym zarzucie elementów procesowych i materialnoprawnych przemawia za przyjęciem, że brak jednego z tych elementów powoduje bezskuteczność podjętej czynności, a możliwość jej konwalidowania, jako jednostronnej czynności prawnej, jest wyłączona (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 czerwca 2012 r., sygn. akt II CSK 317/11).

W konsekwencji należało przyjąć, że choć złożenie oświadczenia o potrącenia wobec powoda było dopuszczalne w świetle art. 498 k.c. i art. 93 prawa upadłościowego i naprawczego, to nie było ono skutecznie dokonane ze względu na brak cechy wymagalności roszczenia przedstawionego przez potrącającego.

Strona pozwana również zgłosiła w odpowiedzi na pozew zarzut potrącenia (k. 103), który faktycznie nie został do tej pory rozpoznany przez sądy orzekające ze względu na zajmowane stanowisko o nieistnieniu roszczenia dochodzonego pozwem. Zarzut potrącenia z pisma z dnia 29 października 2014 r. dotyczył zupełnie innej wierzytelności niż ta, która została przedstawiona do potrącenia w piśmie z dnia 23 grudnia 2020 r., a mianowicie pozwana podniosła, iż jest wierzycielem (...)z tytułu ceny za zbytą na rzecz (...)wierzytelność wobec (...) Sp. z o.o. Zbywane wierzytelności powstały w 2012 r., a umowa cesji została zawarta w dniu 14 marca 2013 r. Już pomijając fakt, iż część ceny miała zostać uregulowana poprzez dostawę towaru, to podkreślić należy, że wymagalność świadczenia pieniężnego została określona na miesiące marzec – maj 2013 r., a więc jeszcze przed ogłoszeniem upadłości (...). Oświadczenie o

potrąceniu musi zatem poddać się regułom art. 93 i n. ustawy prawo upadłościowe i naprawcze, co oznacza, że ewentualnie skutecznie można je było złożyć przy zgłoszeniu wierzytelności do upadłości.

Wobec powyższego zaskarżony wyrok uległ zmianie na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. poprzez zasądzenie od pozwanej na rzecz powoda kwoty 4.300.000 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 31 grudnia 2013 r.

Zmianie uległo również rozstrzygnięcie o kosztach procesu i sądowych w myśl art. 386 § 1 k.p.c. w zw. z art. 397 § 2 k.p.c. Kosztami tymi w całości jako stronę przegrywającą obciążono pozwaną na podstawie art. 98 k.p.c. i art. 113 ust. 1 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Przed Sądem pierwszej instancji powód poniósł jedynie koszt wynagrodzenia pełnomocnika procesowego wraz z opłatą skarbową w wysokości 7.217 zł, gdyż został zwolniony od uiszczenia opłaty od pozwu w wysokości 100.000 zł. W związku z tym pozwaną zobowiązano do zwrotu na rzecz Skarbu Państwa równowartości tej opłaty.

O kosztach postępowania apelacyjnego i skargowego również orzeczono na podstawie art. 98 k.p.c. i art. 113 ust. 1 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych i obciążono nimi w całości stronę pozwaną.

Poniesione przez powoda koszty postępowania apelacyjnego i kasacyjnego wyniosły łącznie 78.750 zł, na co złożyły się opłata od apelacji 10.000 zł, opłaty od skargi kasacyjnej – 40.000 zł i 10.000 zł oraz wynagrodzenia pełnomocnika procesowego: za postępowanie apelacyjne – 11.250 zł i postępowanie kasacyjne – 7.500 zł. Wysokość wynagrodzenia pełnomocnika powoda Sąd Apelacyjny podniósł do wysokości tego wynagrodzenia w pojedynczej stawce, jaka obowiązywała na mocy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie. Wprawdzie w chwili wniesienia apelacji zastosowanie miało rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, to jednak ze względu na trzykrotne prowadzenie postępowania apelacyjnego i związany z tym zwiększony nakład pracy, zasadne było zwiększenie tej opłaty (§ 2 tego rozporządzenia).

Natomiast Skarb Państwa pokrył opłat sądowych od składanych skarg kasacyjnych w łącznej wysokości 240.000 zł., od uiszczenia których powód był zwalniany. Stąd Sąd Apelacyjny nakazał pobrać taką kwotę od przegrywającej strony pozwanej.

SSA Aleksandra Janas SSA Olga Gornowicz-Owczarek SSA Dariusz Chrapoński